

TESTOVÁ ÚZKOST A SOCIÁLNĚ-AFEKTIVNÍ INDIKÁTORY WELL-BEEINGU V NIŽŠÍM SEKUNDÁRNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

TEST ANXIETY AND SOCIAL-AFFECTIVE INDICATORS OF WELL-BEING IN LOWER-SECONDARY EDUCATION

Erik Šejna

Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno
Department of Educational Sciences, Faculty of Arts, Masaryk University, Brno

Abstrakt

Předkládané výzkumné šereňí se zabývá testovou úzkostí a sociálně-afektivními indikátory školního well-beingu u vzorku žáků nižšího sekundárního vzdělávání. Výzkumný vzorek tvořilo 744 žáků 8. a 9. tříd na základních školách na Moravě. V rámci výzkumu byla adaptována výzkumná škála testové úzkosti *Children Test Anxiety Scale* (CTAS). Škála se ukázala být vysoce reliabilní na vzorku českých žáků. Konfirmační faktorová analýza odhalila podobné výsledky jako v originální validizační studii a potvrdila funkčnost tří faktorového modelu. Podle předběžné analýzy dat lze potvrdit hypotézu o signifikantní roli školního self-conceptu a pozornosti v hodině, jež ve vzorku predikují nižší hodnoty testové úzkosti. V neposlední řadě se ukázalo být významným prediktorem pohlaví žáků.

Klíčová slova: Testová úzkost; sekundární vzdělávání; školní well-being; gender

Abstract

The purpose of presented research was to analyse the level of test anxiety in lower secondary education in a link with social and affective indicators of well-being at school. The sample consisted of 744 pupils of 8th and 9th grade in Czech schools—last two years of compulsory education. For the research, we adopted Wren's Children Test Anxiety Scale (CTAS) which appeared to be functional in the context of Czech schools. Factor analysis revealed very similar values as in the original Wren's study and the 3-factor model was confirmed. The data analysis showed significant role of school self-concept and classroom attention predicting lower level of test anxiety. The significant role of students' sex was also confirmed.

Keywords: Test anxiety; lower-secondary education; school well-being; gender

1 ÚVOD

Fenomén testové úzkosti jako takový nabyl většího výzkumného zájmu před více než 60 lety. Sarason již na konci 50. let 20. století sestrojil první škálu testové úzkosti (TASC), která se rychle stala zlatým standardem poznání této problematiky. Později se výzkumy testové úzkosti začaly objevovat napříč různými společenskými oblastmi s rostoucí potřebou zabývat se právě oblastí vzdělávání. Předkládané výzkumné šetření se zabývá analýzou testové úzkosti u žáků 8. a 9. tříd základních škol na Moravě za použití moderní výzkumné škály CTAS. V rámci výzkumu byly rovněž analyzovány sociální a afektivní indikátory školního well-beingu za pomoci široce testovaného dotazníku z projektu LOSO.

2 TEORIE

V odborné literatuře se nachází řada definic testové úzkosti. Obecně ji lze koncipovat jako vědecký konstrukt, ale i emoční stav, zahrnující fyziologickou, psychologickou a behaviorální reakci na situaci, ve které je jedincův výkon hodnocen (Sieber et al., 1977). Jedná se o subjektivně vnímaný stav osobní nepohody prožívané před, během či po skončení testu či zkoušky (Cassady et al., 2002). Rozdíl mezi obecnou úzkostí a testovou úzkostí je v tom, že jsme schopni specifikovat situaci, která jedinci úzkostlivé pocity vyvolává – situace, ve kterých je hodnocen výkon a s tím spojený jedincův strach ze selhání coby hrozba pro vlastní ego a self-esteem. Podstatnou roli hrají rovněž obavy v kontextu sociální dimenze testové úzkosti, a tedy jak bude jedincův výkon hodnocen ostatními vrstevníky (Putwain, 2008).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Sběr dat byl činěn za použití dotazníku CTAS (Children Test Anxiety Scale). Dotazník z části vychází z původního dotazníku TASC, přičemž některé z položek byly aktualizovány a dotazník byl modernizován. Rovněž byla přidána dimenze behaviorální (Wren & Benson, 2004). Dotazník se ukázal být vysoce

interně konzistentní a CFI potvrdila 3 klíčové faktory (myšlenky, autonomní reakce a „off-task behaviour“).

Sociální a afektivní indikátory školního well-beingu byly měřeny pomocí 8škálové baterie z reprezentativního výzkumu LOSO (Damme et al., 2002). Baterie obsahuje 8 subškál; *zájem o vzdělávací úkoly, vztah s učiteli, spokojenost se školou, pozornost ve třídě, motivace ke školní práci, postoje k domácím úkolům, školní self-concept a sociální integrace*. Jednotlivé subškály vykazují vysokou interní konzistenci a silné vzájemné korelace. Do výzkumu byly rovněž začleněny demografické proměnné – pohlaví respondentů, vzdělávací výsledky v klíčových předmětech (Č. J., AJ, MAT), nejvyšší dosažené vzdělání rodičů a jejich zaměstnání (kategorizace pomocí ISCO).

Celková baterie byla administrována 744 žákům 8. a 9. tříd do 15 základních škol na Moravě. Sběr dat probíhal od ledna do října 2023.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

4.1 Trífaktorový model testové úzkosti

Pro ověření funkčnosti tří faktorového modelu testové úzkosti byla provedena konfirmační faktorová analýza. Podle hodnot komparativního fit indexu či chi kvadrátu je celkový výsledek na hranici ideálních hodnot. Lze uvažovat o přítomnosti latentních faktorů. Velice podobných čísel však nabývaly hodnoty fit indexu i u původního validačního výzkumu Wrena (2004). Interní konzistence (Cronbachovo alfa) dotazníku i jeho subškál byla vysoká; .91 za celkový dotazník (myšlenky -.87; autonomní reakce -.85; off-task behaviour -.70).

Tabulka 1:

Fit Measures

RMSEA 90% CI							
CFI	TLI	SRMR	RMSEA	Lower	Upper	AIC	BIC
0,822	0,808	0,0593	0,0664	0,0631	0,0697	54292	54717

4.2 Předběžné výsledky

Korelační analýza odhalila silné negativní korelace testové úzkosti se vztahem k učitelům, pozorností ve třídě, sociální integrací a nejsilněji pak se subškálou

školního self-conceptu. Po vložení do modelu vícenásobné lineární regrese se však ukázalo, že je to primárně školní self-concept a pozornost ve třídě, co významně predikují nižší míru testové úzkosti. Signifikantním korelátém se rovněž ukázalo být pohlaví respondent – ženy vykazovaly větší testovou úzkost než muži.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výzkumné šetření je stále v procesu analýzy dat, a proto výsledky jsou pouze preliminární. Analýzy však rozkrývají podobné hodnoty testové úzkosti jako ve validačním výzkumu Wrena (2004). Zároveň se škála CTAS v aplikaci na prostředí českých škol ukázala být validní a spolehlivá. Hodnoty faktorové analýzy byly velice podobné s originálním validizačním výzkumem. Data potvrdila hypotézy o signifikantní roli self-conceptu, jakožto významného prediktoru nižší úzkosti z testu (Dubois & Tevendale, 1999). Nově poukázala rovněž na signifikantní roli pozornosti v hodině. Vztah k učitelům či sociální integrace byly v modelu lineární regrese nevýznamné. Dále byla potvrzena hypotéza o významné roli pohlaví (Putwain & Daly, 2014). Další výsledky a přesná čísla budou prezentovány v konferenčním příspěvku.

6 LITERATURA

- Cassary, J. & Johnson, R. (2002). Cognitive Test Anxiety and Academic Performance.
- Damme, J. et al. (2002). A New Study on Educational Effectiveness in Secondary Schools in Flanders: An Introduction. *School Effectiveness and School Improvement* 13(4), 383–397.
- Dave Putwain & Anthony L. Daly (2014). Test anxiety prevalence and gender differences in a sample of English secondary school students, *Educational Studies*, 40(5), 554–570.
- Dubois, D. L., & Tevendale, H. D. (1999). Self-esteem in childhood and adolescence: Vaccine or epiphenomenon? *Applied & Preventive Psychology*, 8, 103–117.
- Putwain, W. (2008). Deconstructing Test Anxiety. *Emotional and Behavioral Difficulties*, 13(2), 141–155.

- Sieber, J. E., O'Neil Jr., H. F., Tobias, S. (1977) *Anxiety, Learning and Instruction*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Wren, D. & Benson, J. (2004). Measuring test anxiety in children: Scale development and internal construct validation. *Anxiety, Stress, Coping*, 17(3), 227–240